

Analiza sadržaja: Pisanje internetskih portala o temi migranata, tražitelja azila i azilanata u 2013. godini

Ured pučke pravobraniteljice, kolovoz 2014.

I. Uvod: Kontekst, metodološki okvir i provedba istraživanja

1. Svrha istraživanja:

Ured pučke pravobraniteljice pokrenuo je istraživanje medijskog izvještavanja o migrantima, tražiteljima azila i azilantima iz perspektive triju svojih osnovnih nadležnosti: rada na suzbijanju diskriminacije, nadležnosti promicanja ljudskih prava (dijela rada s javnošću i medijima), te Nacionalnog preventivnog mehanizma protiv mučenja¹, koji u svojim aktivnostima uključuje/može uključivati i obilaske prostora u kojima su smješteni azilanti/tražitelji azila.

Naime, kao jedna od prioritetnih tema u području ljudskih prava u 2013. i 2014. godini pokazala se tema neprimjerenog, diskriminatornog govora te govora mržnje usmjerenog spram različitih manjinskih skupina u društvu te smo željeli dati doprinos analizi medijskoga prostora u tom smislu, ujedno naglašavajući presudnu važnost uloge medija u kreiranju javnog mnijenja o ljudskim pravima. Istovremeno, tema migranata, tražitelja azila i azilanata postala je i u budućnosti će zasigurno biti sve prisutnija s obzirom na skori ulazak RH u EU Schengenski prostor i sve veći pritisak ljudi koji, u potrazi za boljim životom i bježeći od recentnih ratnih sukoba širom Bliskoga istoka, sjeverne Afrike i istočne Europe, žele živjeti u Europskoj uniji.

Stoga smo pristupili istraživanju usklađenosti novinarskog izvještavanja o migrantima tražiteljima azila i azilantima s načelima *Kodeksa časti hrvatskih novinara*², poglavlja *Temeljna ljudska prava i slobode*, u kojemu čl. 13. izrijekom kaže: „Informaciju o rasi, boji kože, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti, životnoj dobi, spolu, seksualnoj orijentaciji, rodnom izražavanju, bilo kojoj fizičkoj ili mentalnoj osobini ili bolesti, bračnom stanju, životnom stilu, društvenom položaju, imovinskom statusu ili razini obrazovanja novinar navodi samo ako je ona izrazito relevantna u kontekstu u kojem se iznosi. Nedopustivo je koristiti stereotipe, pejorativne izraze, ponižavajuće prikazivanje, kao i svaki drugi oblik izravnog ili neizravnog poticanja ili podržavanja diskriminacije.“

¹ Pučki pravobranitelj je 2011. postao *Nacionalni preventivni mehanizam za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja* u mjestima gdje se nalaze osobe lišene slobode, kao i osobe kojima je određeno bilo kakvo zadržavanje, zatvaranje ili smještaj u mjesto pod javnim nadzorom i koje to mjesto ne smiju napustiti po svojoj volji.

² Kodeks časti hrvatskih novinara dostupan je na: <http://www.hnd.hr/hr/dokumenti/>

Analizom, odnosno praćenjem odabranih medijskih izvora u određenom vremenskom periodu namjera nam je bila istražiti načine na koje se izvještava o ciljanoj skupini i s njom povezanim temama, uvidjeti postoje li pravilnosti u takvom novinskom izvještavanju te ukazati na primjere dobre i loše novinarske prakse na ovom području.

Najveći doprinos umrežavanju i povećavanju broja informacija iz svih aspekata društvenog života posljednjih godina, dao je Internet čiji broj korisnika u Hrvatskoj raste, tako da ga je po posljednjim dostupnim podacima iz 2009. koristilo 38,6 % punoljetnih građana Hrvatske (Lamza Posavec i sur., 2009), dok Državni zavod za statistiku daje podatak da je 2013. pristup Internetu u vlastitome domu imalo 65% građana Hrvatske³. Dodatno, osim što je vrlo raširen, Internet je, u europskim okvirima, i najjeftiniji medij – dostupan ne samo u sve više domova i na aplikacijama „pametnih telefona“, već i potpuno besplatno u javnim institucijama (knjižnicama, obrazovnim institucijama, centrima za građane) najširem sloju građana. Razvoj Interneta pokrenuo je i sve veći broj internetskih stranica koje se bave svakodnevnom objavom novosti - *dnevno informativni internetski portali*, a koje po svojoj osnovnoj svrsi odgovaraju funkcijama dnevnog tiska ili televizijske/radijske informativne emisije, pa sve više i preuzimaju njihovu ulogu. Osim toga, Internet je značajan izvor informacija za sve novinare različitih medija pa pomalo preuzima *ulogu središnje informativne agencije*.

Novinari koji rade za internetske portale, moraju svoj rad u što većoj mjeri uskladiti s karakteristikama internetskog medija što dovodi do novog oblika novinarstva tzv. internetsko novinarstvo. Također valja naglasiti kako danas uglavnom svi tradicionalni mediji (tiskovine, TV, radio) imaju i svoje internetske inačice. Iako specifično po nekim svojim elementima (lapidarnost, nestalnost forme i ilustracije članka, nepostojanje tradicionalnih rubrika u koje se članci smještaju itd.), jasno je da je i internetsko novinarstvo moralo zadržati najveći broj obrazaca izvještavanja tradicionalnih medija.

Iz niza navedenih razloga odlučili smo se na analizu sadržaja internetskih portala u kojima se govorilo o temi migranata, tražitelja azila i azilanata, a koji su evidentirani u periodu od 1. siječnja 2013. do 31. prosinca. 2013. godine.

2. Sudionici u istraživanju i korišteni znanstveni izvori:

Istraživačku metodologiju postavio je Ured pučke pravobraniteljice, a znanstveni konzultanti u procesu izrade metodologije te kreiranja upitnika za analizu sadržaja bili su: doc.dr.sc. Viktorija Car, doc.dr.sc. Igor Kanižaj, te članovi Savjeta pučke pravobraniteljice Predrag Lucić, Darko Markušić i doc. dr. sc. Enes Kulenović.

Do sada relevantni znanstveni i stručni izvori na ovu temu koji su poslužili kao potka za izradu instrumentarija su članci:

³ Uporaba informacijskih i komunikacijskih tehnologija u kućanstvima i kod pojedinaca u 2013., prvi rezultati: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/02-03-01_01_2013.htm

- Drago Župarić Ilić: Percepcija tražitelja azila u javnosti i medijski prikazi problematike azila u Hrvatskoj; u: Prvih deset godina razvoja sustava azila u Hrvatskoj s osvrtom na sustave azila u regiji, Institut za migracije i narodnosti / Centar za mirovne studije/ Kuća ljudskih prava, Zagreb, 2013.
- Lana Ciboci / Igor Kanižaj: Nacionalne manjine u hrvatskim medijima 2001.-2011. u: Izolacija ili integracija - Kako mediji pristupaju uključivanju manjina u javnu sferu, zbornik radova, Babe, Zagreb 2011.
- Viktorija Car: Javni medijski servisi: čuvari demokracije, u: Izolacija ili integracija - Kako mediji pristupaju uključivanju manjina u javnu sferu, zbornik radova, Babe, Zagreb 2011.
- Igor Kanižaj: Predstavljenost nacionalnih manjina u hrvatskim dnevnim novinama; komparativni pregled, Politička Misao, (41) br. 2, 30-46 (izlaganje);
- Igor Kanižaj: Manjine-između javnosti i stvarnosti, Sveučilišna knjižara & ICEJ, Zagreb, 2006. (knjiga)

3. Metode i uzorak

a) **Metodološki instrumentarij:** Istraživanje se baziralo na kombinaciji dviju metoda: kvantitativne i kvalitativne analize sadržaja internetskih portala na odabranu temu.

Jedinica analize u ovom istraživanju je **novinski članak**.

Metodološki instrument koji smo rabili jest **upitnik za kvantitativnu i kvalitativnu analizu sadržaja**⁴ koji sadrži 21 pitanje.

Analiza sadržaja novinskih članaka provedena je temeljem pitanja iz upitnika na koja su bili ponuđeni unaprijed određeni odgovori, ali i ostavljen prostor za komentiranje odgovora na pojedino pitanje, iznošenja sintagmi ili dijelova članaka kao primjera za podupiranje odabranog odgovora na pitanje i drugih relevantnih opaski.

Upitnik se sastojao od prvog dijela kojim su bila obuhvaćena opća formalna pitanja (kojem portalu članak pripada i kako je potpisan), drugog dijela koji je obuhvatio formalne i žanrovske karakteristike samog teksta (o kojoj se vrsti članka radi, koji mu je povod te dominantna vizualna oprema), trećeg dijela u kojem su pitanja za analizu naslova i podnaslova/okvira i sadržaja članka (odnosno termina koji se u njima koriste, vrijednosne orijentacije...) te četvrtog dijela s pitanjima o protagonistu članka, načinu na koji je naveden u tekstu te prikazu odgovornosti za negativan događaj. Posljednji, peti, dio upitnika obuhvatio je pitanja o selekciji izvora te pitanja otvorenog tipa o najčešće korištenim terminima koji se odnose na ciljanu skupinu i o tome pružaju li članci informacije o situaciji u zemljama podrijetla osoba koje se spominju u članku.

⁴ Instrument (upitnik) u Prilogu 1.

Odgovori na većinu pitanja, kao što je već i spomenuto, bili su unaprijed ponuđeni, no svejedno u procesu analize tekstova odabir među ponuđenim odgovorima predstavlja subjektivni odabir osobe koja analizira članak te temeljen na njenom prethodnom iskustvu i teoretskim znanjima o ljudskim pravima i suzbijanju diskriminacije, pogotovo u pitanjima kojima se smjera analizirati vrijednosna orijentacija.

Sadržaj upitnika utvrđen je na samom početku istraživanja u skladu s nekoliko aspekata problema koje je za ovakvu vrstu analize bilo potrebno utvrditi, no ponuđeni odgovori iz preliminarne verzije upitnika dodatno su bili nadograđivani nakon što je, uz pomoć upitnika, analiziran određen (probni) broj članaka.

Rezultati analize sadržaja svode se na zaključivanje o frekventnosti pojavljivanja pojedinih odgovora te deskriptivne analize tako dobivenih podataka, odnosno značenja pojavljivanja određenih odgovora u određenom broju.

Posljednja faza analize sadržaja, koja proizlazi iz podataka o tekstovima prikupljenih kroz upitnik za sadržajnu analizu, sastoji se od odabira kategorije unutar ponuđene tipologije analiziranih članaka s obzirom na dvije osnovne dimenzije:

- na stupanj pozitivnog, odnosno negativnog prikaza analizirane ciljane skupine s jedne strane (afirmativni, neutralni, stereotipizirajući ili diskriminatoran tip članka), te
- na prirodu novinarskog prikaza teme, odnosno krajnju svrhu, cilj novinarskog prikaza, teme (dublja analiza/kritika/razjašnjavanje problema / puko izvještavanje, informiranje o događaju / postizanje senzacije te čitanosti).

Ukrštanjem ovih dviju odrednica dobili smo shemu, koja donosi **12 podtipova prikaza teme** (azilanti / tražitelji azila / migranti) na internetskim portalima u promatranome periodu, te prema odrednicama koje su proizišle iz upitnika, smještali pojedini članak u jedan od podtipova.

b) Uzorak: Za potrebe analize odabrali smo tekstove koji su objavljeni na najčitanijim internetskim portalima u 2013. godini, a kriterij čitanosti određen je prema *Gemius indeksu čitanosti* iz siječnja 2014. godine i u konačnici uključuje **8 internetskih portala na kojima je pronađeno 78 članaka**. Analizirano je prvih 10 najčitanijih portala, iz kojih su isključeni oni specijaliziranog i/ili žanrovskoga sadržaja koji ne sadrže tekstove vezane uz promatranu tematiku, te je za analizu sveukupno ostalo 8 portala⁵.

Tekstovi su, *print screen* opcijom snimani u dva navrata, kako bi obuhvat bio potpuniji, s obzirom na karakteristiku Interneta kao medija, a to je brza izmjena arhiviranih/vremenski starijih članaka. Prvi puta 17.3.2014., a drugi puta 17.6.2014. - te su analizirani u verziji koja je zatečena/snimljena.

Prigodom pretraživanja portala koristili smo sljedeće ključne riječi:

- **Azilant/azilanti/tražitelji azila;**

⁵ Pritom valja naglasiti da na portalima *dnevnik.hr* i *slobodnadalmacija.hr* nije pronađen niti jedan članak.

- **Govor mržnje/zločin iz mržnje;**
- **Rasizam;**
- **Netrpeljivost;**
- **Migrant/imigrant.**

Pretraživanje temeljem navedenih ključnih riječi rezultiralo je pronalaskom velikog broja internetskih tekstova od kojih je samo nekolicina bila direktno vezana uz pitanja migranata, tražitelja azila i azilanata u Hrvatskoj.

Selekciju izvorno dobivenog većeg broja članaka izvršili smo na način da smo u uzorak za analizu izdvojili samo one članke koji su po svom sadržaju bili na neki način vezani uz položaj ove skupine u Republici Hrvatskoj (događaji vezani uz migrante/tražitelje azila, azilante u RH, Europsku uniju i njene politike spram azila, te one koji su pokrivali temu općenito iz perspektive migracija na svjetskoj razini).

Kao rezultat pretraživanja dobili smo sljedeće podatke o broju članka:

1. **24sata – 8 članaka**
2. **Index.hr – 15 članaka**
3. **Jutarnji.hr – 10 članaka**
4. **T-portal.hr – 10 članaka**
5. **Večernji.hr – 27 članaka**
6. **Dnevnik.hr – 0 članaka**
7. **Slobodnadalmacija.hr – 0 članaka**
8. **Dnevno.hr – 8 članaka**

4. Vremenski okvir analize:

Rad na analizi (uspostava metodološkog okvira, izrada upitnika, testiranje upitnika te sama analiza sadržaja tekstova prema upitnicima i statistička obrada rezultata i njihova interpretacija) trajao je **od početka ožujka do kraja srpnja 2014.**

5. Predstavljanje i namjena istraživanja ciljanim skupinama

Istraživanje će biti predstavljeno službama koje rade po različitim nadležnostima Ureda pučke pravobraniteljice, na mrežnim stranicama Ureda pučke pravobraniteljice, te se u suradnji s Hrvatskim novinarskim društvom i OCD-ima koji rade u ovome području preporuča javno predstavljanje rezultata kao podloga za javnu raspravu s novinarima koji ovu temu prate, te urednicima glavnih internetskih portala, tiskanih i ostalih medija.

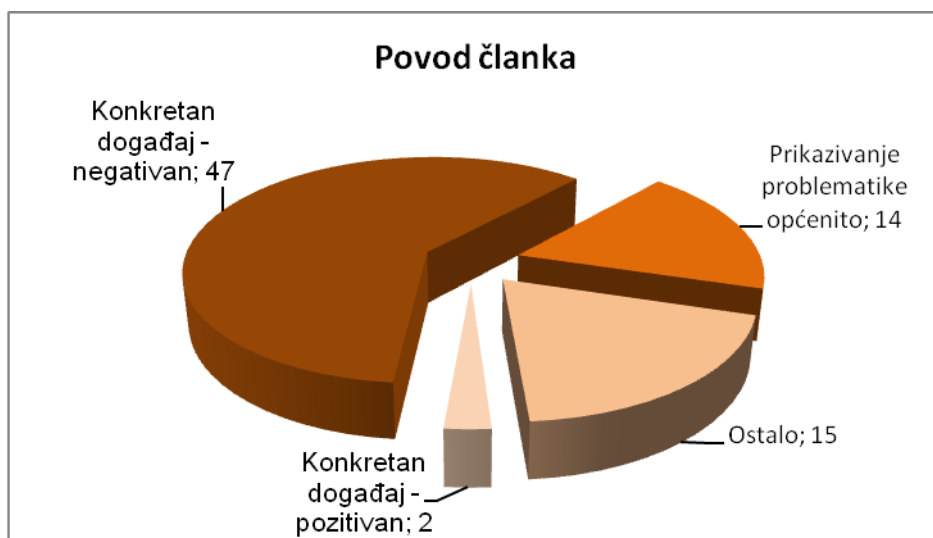
II. Interpretacija rezultata po grupama pitanja

1. NOVINARSKE ODREDNICE TEKSTA: VRSTA (ŽANR), AUTORSTVO, IZVORI ZA PISANJE TEKSTA; POVOD PISANJU

Po žanrovskoj odrednici članci su većinom **kratke vijesti ili vijesti - njih je ukupno čak 42,3%**. Izvještaja o nekom događaju je **10%**, dok **14,1% čine osvrti, komentari te esejistički članci**. Još je manji postotak reportaža (5%), a nalazimo jedan članak koji reinterpreтира MUP-ovo priopćenje uz komentar novinara i navode očevidaca, a kojeg možemo okarakterizirati novinarskom crticom.

Promotrimo li povod, odnosno poticaj pitanju članka uočavamo predominaciju **konkretnog događaja, najčešće negativno obilježenog** (ilegalni prijelaz granice, tučnjava, silovanje, nemogućnost ostvarivanja prava u birokratskom aparatu), kakvih je čak 60,3% članaka. Slijedi općenito pisanje o temi, najčešće povodom nekog dana koji se obilježava kakvih je 18% članaka, da bi samo minimalan broj članaka bio potaknut nekim pozitivnim događajem vezanim uz migrante, tražitelje azila i azilante kao što je obilježavanje Svjetskog dana izbjeglica.

Grafički prikaz 1 – Broj članaka prema povodu pisanja članka

Kada analiziramo selekciju izvora, odnosno promatramo članke s obzirom na to koliko su izvora autori/ce koristili pri sastavljanju teksta, **dolazimo do nalaza kako je najveći broj članaka napisan temeljem samo jednog izvora podataka**, njih 38,4%. U 11,5% je riječ o tekstu napisanom na temelju više izvora podataka, 5,1% o izvještavanju iz dva izvora, također 5,1% o intervjuu s jednim izvorom informacija, dok u 39,7% izvor nije naveden.

Na formalnoj razini valja dodati da većinu članaka, njih **43,6 % potpisuju novinari punim imenom i prezimenom, dok je 25% potpisano inicijalima novinara**, a jedan članak nađen je nepotpisan. Oko trećine članaka preneseni su bilo od agencije ili od drugoga medija.

2. VIZUALNA OPREMA I NJEZINA VEZA S TEKSTOM

Dominantna vizualna oprema članaka o migrantima/tražiteljima azila/azilantima na portalima je **fotografija (čak 97,4%)**, a **tekstovi su gotovo redovito popraćeni vizualnim prikazom**. Samo 2% tekstova nema vizualnu opremu, što je opet karakteristika prezentacije teksta na internetskim portalima.

Zanimljivo je promotriti kako je vizualna oprema povezana s tekstem, jer u većini slučajeva, njih 42,3 %, nalazimo **direktnu poveznicu** (sliku azilanta o kojem je reportaža, sliku graničnoga prijelaza kada se radi o prelascima granice itd.), no nalazimo gotovo podjednak broj tekstova (39,7%) koje smo okarakterizirali kao one kod kojih je **slika neizravno u vezi sa sadržajem** (npr. slika policijskog vozila s grbom MUP-a RH redovito se pojavljuje u raznim varijantama kada su posrijedi vijesti o ilegalnim prelascima granice u kojima je MUP djelovao ili slika migranata s Lampeduze kada se izvještava o okruglom stolu o položaju azilanata itd.). Kod 15,4% tekstova slika nije ni u kakvoj vezi sa sadržajem i to su većinom tekstovi neutralno informativni, odnosno plošnoga prikaza teme.

3. NASLOVI I PODNASLOVI/OKVIRI TE NJIHOVA VEZA S TEKSTOM

3.1 NASLOVI ČLANAKA Kod istraživanja naslova naišli smo na nesrazmjer **između naslova i samoga teksta članka, kada je posrijedi vrijednosna orijentacija, pa i kada je posrijedi stupanj senzacionalizma u odnosu na sam tekst članka**. Naime čak je 37,1 % naslova senzacionalistički orijentirano, dok smo tekstova takve orijentacije našli tek 9/79, dakle 11,5% .

Sličnu nepodudarnost naslova i teksta našli smo i kod vrijednosne orijentacije spram migranata, tražitelja azila i azilanata. Puno **veći postotak naslova negativnim se konotacijama vezuje za ovu skupinu 23%**, no što smo pronašli **ukupno tekstova koji su stereotipizirajući**, odnosno diskriminatorni -njih je 12, 8%. Ipak 60,2% naslova i dalje ima neutralni karakter spram migranata, tražitelja azila i azilanata, no i taj je broj kod samih tekstova članaka opet veći.

U samo **3,8 % naslova našli smo i izravno korištenje stereotipizirajuće terminologije** (npr. 50 mršavih stranaca iskočilo iz vagona, dnevno.hr, Nismo rasisti, ali nije ugodno – oni gledaju naše cure, jutarnji.hr, Crnci dolaze, indeks.hr.). **Direktno stereotipizirajuća terminologija ipak je rjeđa no stavljanje migranata, tražitelja azila i azilanata u neizravno vrijednosno negativan kontekst naslova što se nalazi u 23% slučajeva**. (npr. Trojica Marokanca pokušala silovati Zagrepčanku, tportal.hr, Osim što su je htjeli silovati, Marokanci joj uzeli sto kuna, večernji.hr), gdje se ne koristi stereotipni termin ili sintagma, ali se stavljanjem ciljane skupine u negativan kontekst postiže posve isti efekt. U 82% naslova **termini** u naslovu su vrijednosno neutralni.

Katkada je naslov neutralan, ali u kombinaciji s nadnaslovom dobiva negativne i/ili stereotipizirajuće konotacije („DIVLJA NOĆ: Imigranti demolirali cijelo prihvatilište pa gađali zaštitara“, večernji.hr ili OVDJE JE BILO LIJEPO Stanari Dugava u strahu od azilanata: Oni stvaraju nered, večernji.hr).

Što se tiče sadržajne veze naslova i teksta on je velikom većinom u direktnoj vezi, no nalazimo ipak tekst u kojem naslov nema nikakve veze s tekstem koji slijedi (Raste pritisak azilanata na hrvatskih granicama, tportal.hr – naslov sugerira porast broja azilanata, dok se u tekstu članka navodi da se broj azilanata smanjuje), odnosno u 3,8% tekstova imamo neizravnu vezu s tekstem u vidu metaforičkog ili asocijativnog izražavanja (Je li Lastovo iduća Lampeduza, tportal.hr, Ostojić uspio barem u jednoj stvari, dnevno.hr)

3.2 PODNASLOVI I OKVIRI ČLANKA Podnaslovi su rjeđe od naslova senzacionalistički orijentirani, samo njih 4,2%. Možemo preliminarno zaključiti kako duljinom teksta opada i njegova senzacionalistička nabijenost, odnosno **kratkim ali upečatljivim naslovom želi se prvenstveno privući pažnja čitatelja ka tekstu, pri čemu se kasnije u tekstu samome pribjegava u većoj mjeri korektnom i neutralnom izričaju.**

Promotrimo li opet vrijednosnu orijentaciju podnaslova spram migranata, tražitelja azila i azilanata dobivamo slične rezultate kao i s naslovima, **više podnaslova negativno obilježava migrante, tražitelje azila i azilante, njih 19,6% no što je to slučaj sa samim tekstom članka.** Orijehtacija je najčešće neutralna - u 63% slučajeva, dok je u njih 4,4% pozitivna spram ciljane skupine.

I u manjem postotku podnaslova i okvira od 2,1% terminologija je bila **stereotipizirajuća**, dok je kod 69,5% ona bila neutralna, a kod 2% pozitivno obojena spram migranata, tražitelja azila i azilanata. Kod oko 1/4 tekstova nisu se niti koristili termini vezani uz ciljanu skupinu pa je bilo nemoguće odrediti njihovu vrijednosnu orijentaciju, slično kao i kod naslova.

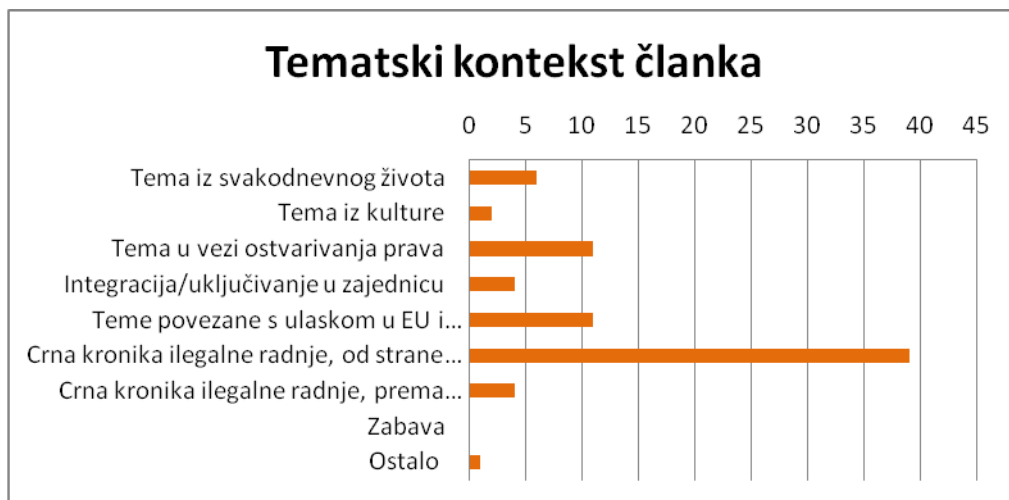
U najvećoj mjeri, u 97,8% podnaslov odnosno okvir u izravnoj je vezi s tekstom, dok je i 2,2% on u posrednoj vezi s tekstom (O odnosu prema useljenicima, EU neka uči od pape/večernji.hr).

4. ODLIKE SAMOG TEKSTA ČLANKA

Kada je riječ o tematskom kontekstu članka, u najvećem se broju tekstovi pojavljuju u kontekstu crne kronike. Premda to kao rubrika ne mora nužno biti naznačeno na portalu kao „Crna kronika“, sadržaj članka odnosi se na teme koje su tipične teme iz crne kronike i teme vezane uz ilegalne radnje. Pri tome je **čak 50% svih analiziranih članaka vezano uz „crnu kroniku“ i ilegalne radnje** koje su počinjene od strane migranata, tražitelja azila i azilanata. 5,13% članaka pak tematizira ilegalne radnje počinjene prema migrantima, tražiteljima azila i azilantima. Nakon toga po učestalosti tematske orijentacije slijede članci koji se **bave temama u vezi ostvarivanja prava (14,1%) te u isto tolikom broju (14,1%) članci s temama povezanim s ulaskom u EU i političkim temama.** Ostale teme su **slabo zastupljene i pojavljuje se u manje od 10% svih članaka: teme iz svakodnevnog života (7,6%), teme povezane s integracijom/uključivanjem u zajednicu (5,13%), teme iz kulture (2,5%).**

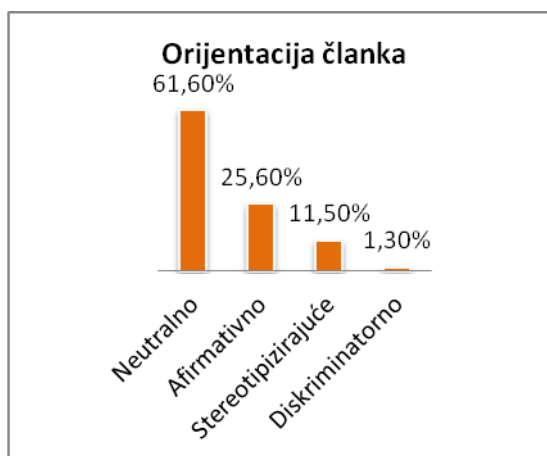
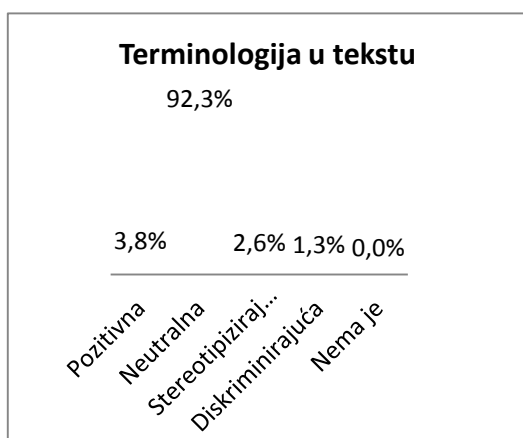
Od ukupnog broja od 39 članaka koji se mogu podvesti pod rubriku „crna kronika“ (50% od ukupnog broja članaka) njih čak 11 (28%) posvećeno je dvama negativnim događajima koji su uključivali i tražitelje azila. Riječ je o tučnjavi u Prihvatilištu za tražitelje azila u Dugavama (6 članaka) te pokušaju silovanja u Zagrebu za koje su osumnjičeni tražitelji azila (5 članaka).

Grafički prikaz 2 – Broj članaka prema tematskom kontekstu članka

U samim tekstovima, gledanima odvojeno od naslova i podnaslova/okvira, terminologija je predominantno neutralna. U čak 92,3% tekstova su termini kojima se opisuju migranti, tražitelji azila i azilanti vrijednosno neutralni ili čak pozitivni (3,8%). **U vrlo malom broju tekstova pronađena je izravno stereotipizirajuća i diskriminirajuća terminologija – u 2,5% stereotipizirajuća i u 1,2% diskriminirajuća.**

Grafički prikaz 3 – Usporedba terminologije u tekstu s vrijednosnom orijentacijom članka u cijelosti

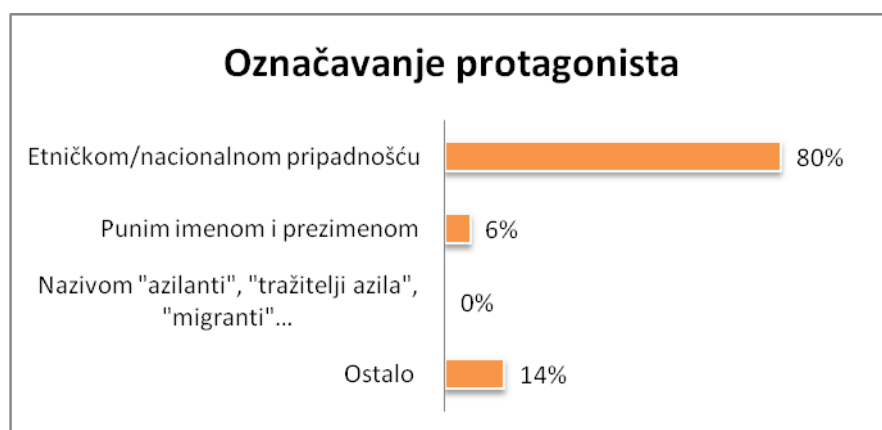

5. PRIKAZ MIGRANATA, TRAŽITELJA AZILA I AZILANATA (M/TA/A) U TEKSTOVIMA

Najveći broj tekstova, što je očekivano s obzirom da je najveći broj njih izvještaj o negativnom događaju, tj. ilegalnoj radnji počinjenoj od strane migranata, tražitelja azila i azilanata, **kao protagoniste ima M/TA/A kao skupinu (53,8% članaka) ili kao pojedinca (u 11,5% članaka)**. Anketirana osoba/sugovornik pojavljuje se kao protagonist u samo 1,2% članaka, a u isto tolikom su broju protagonisti građani, pripadnici domicilnog stanovništva. **U 32% članaka nema protagonista, odnosno pojavljuju se različiti akteri, posebice u analitičkim člancima kao sugovornici ili izvori podataka**, no ne na način da ih se može smatrati protagonistima.

S obzirom na veliki broj članaka koji kao protagoniste imaju M/TA/A, zanimljivo je promotriti i način na koji su pripadnici ovih skupina navedeni u tekstu, odnosno jesu li prikazani prvenstveno kroz etničku/nacionalnu pripadnost, kao kategorija (primjerice „stranci“, „strani državljani“, „migranti“) ili su navedeni osobnim imenima. S obzirom na predominantnu novinarsku vrstu članaka dakle vijesti, i to vijesti iz područja crne kronike koje kao protagoniste imaju ili kolektivitet ili pojedinca koji je migrant, tražitelj azila ili azilant nije neobično **što samo 6% članaka navodi puno ime i prezime protagonista dok je u 80% članaka isticanje etničke/nacionalne pripadnosti način na koji se prikazuje ove skupine**. U 14% članaka prikazani su na neki drugi način, dakle bez navođenja etniciteta.

Grafički prikaz 4 – Način na koji su navedeni migranti, tražitelji azila i azilanti kada su protagonisti članka

Za percepciju javnosti ove skupine bitan je i način na koji se prikazuje odgovornost u negativnim događajima, točnije na kome dominantno leži krivnja za negativne događaje. Budući da većina članaka prikazuje negativni događaj (riječ je o ilegalnim radnjama za koje je

jasno da je krivnja na počinitelju ilegalne radnje ili osumnjičenoj osobi), ove smo članke izuzeli iz analize prikaza krivnje. **Članci u kojima smo promatrali način prikazivanja krivnje, a koji su tematizirali negativan događaj tako su isključivo oni analitički članci u kojima je bilo prostora za prikazati događaj ili problem višedimenzionalno, ali je to propušteno.** Riječ je o sveukupno 13 članaka od kojih je u 23% krivnja na migrantima, tražiteljima azila i azilantima kao skupini, 23% na migrantu, tražitelju azila i azilantu povezanom s događajem, 15,3% na institucijama/sustavu općenito, 7,69% na domicilnom stanovništvu općenito i 30% na pripadniku domicilnog stanovništva povezanog s događajem. **Zabrinjava prva kategorija gdje se kao odgovorni/krivci prikazuju migranti/azilanti/tražitelji azila kao skupina, a kojih je gotovo ¼ od članaka analitičkoga tipa, iako valja primijetiti da autori članaka često prepoznaju kao odgovorne i pripadnike većinskog stanovništva, odnosno institucije sustava.**

Važno je istaknuti kako **članci vrlo rijetko pružaju ikakve informacije o zemljama podrijetla, problemima s kojima se ljudi susreću te razlozima za imigraciju. U 87,1% svih članaka** nikakva informacija ove vrste se ne navodi, dok se u preostalim člancima najčešće ove informacije samo površno spominju (primjerice spominjanjem sukoba, ratova).

U ovom je kontekstu bitno spomenuti i upotrebu riječi koje se koriste kao termini za izvještavanje o stranim državljanima koji su na ilegalan način ušli u RH, a o čemu više pišemo u sljedećem poglavlju. Naime, radi se o tome da se kao učestao termin pojavljuje termin „**ilegalci**“ koji, **iako nije nužno vrijednosno obojen, sugerira samo jedan aspekt situacije u kojoj se te osobe trenutno nalaze, bez stavljanja ilegalnih prelazaka granice ljudi iz određenih ratom zahvaćenih dijelova svijeta u perspektivu izbjeglištva**, a što bi zasigurno i kod čitatelja ovih članaka izazvalo drugačiju percepciju pripadnika ovih skupina.

6. JEZIK I STIL: NAJČEŠĆE KORIŠTENE RIJEČI I SINTAGME

Najčešće riječi koje se uz etničku/nacionalnu pripadnost pronalaze u tekstovima, a kojima se imenuju migranti, tražitelji azila i azilanti su „*stranci*“, „*strani državljani*“, „*ilegalci*“ te se u manjem broju tekstova koristi riječ „*izbjeglice*“. Termini tražitelj azila i azilant se također koriste, a nerijetko se terminom „*azilant*“ pogrešno označavaju i tražitelji azila.

Posebno je učestala upotreba riječi „*ilegalac*“ u onim tekstovima, najbrojnijima po tipu i tematskom kontekstu, u kojima je riječ o ilegalnom ulasku u RH u ili pokušaju napuštanja RH od strane tražitelja azila.

Za osobe povezane s ovim događajima upotrebljava se riječ *ilegalac* koja je u svom standardnom značenju u hrvatskom jeziku u vezi s radnjama političke naravi. Tako prema Hrvatskom jezičnom portalu (<http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>), te prema Anićevom Rječniku stranih riječi ova riječ označava osobu koja radi tajno: "onaj koji se bavi ilegalnim političkim radom, član ili aktivist ilegalne organizacije itd". Hrvatski jezični portal navodi i značenje riječi u žargonskoj upotrebi kao: "onaj koji neprijavljen boravi duže ili kraće vrijeme i tako izbjegava propise, plaćanje stanarine ili zakonskih pristojbi (u studentskim domovima, podstanarstvu i sl.)". Drugim riječima, kada se ovaj termin koristi za

pisanje o migrantima ispravno bi bilo upotrebljavati ga s navodnicima, jer se radi o žargonizmu koji u novinskim tekstovima kao takav treba biti i naznačen.

Ukratko, trend u analiziranom uzorku izvještavanja na internetskim portalima je da ovaj konkretni žargonizam postaje standardni, neobilježeni jezični izričaj. Isto tako vidljivo je da se značenje ove riječi širi, pa u odnosu na ono koje navode rječnici ova riječ postaje i neutralan izraz za osobu koja je migrant ili tražitelj azila i uhvaćena je u ilegalnom prelasku granice.

III. Tipologija članaka:

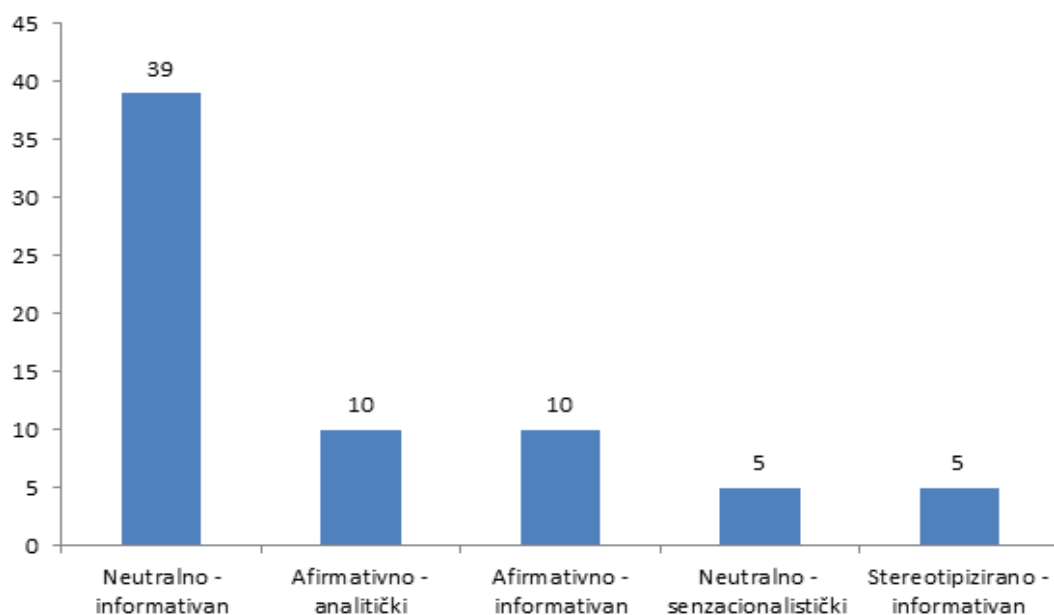
Posljednja faza analize sastoji se od ponuđene tipologije analiziranih članaka s obzirom na dvije dimenzije: na stupanj **pozitivnog, odnosno negativnog prikaza analizirane ciljane skupine s jedne strane, te na prirodu novinarskog prikaza teme, odnosno krajnjeg cilja novinarskog prikaza, teme** (dublja analiza/kritika/razjašnjavanje problema / puko izvještavanje, informiranje o događaju / postizanje senzacije te čitanosti).

Ukrštanjem ovih dvaju odrednica dobili smo sljedeću **shemu, koja donosi 12 podtipova prikaza teme** (migranti/tražitelji azila/azilanti) na internetskim portalima u promatranome periodu.

Vrijednosna orijentacija spram azilanata/tražitelja azila	Pozitivno	Neutralno	Pretežito negativno uz prisutnost stereotipizacije	Diskriminatoran prikaz; elementi govora mržnje
Svrha/priroda novinarskoga teksta				
Pokušaj dublje analize problematike	AFIRMATIVNO, ANALITIČKI 10 članaka	NEUTRALNO-ANALITIČKI 4 članka	STEREOTIPIZIRANO-ANALITIČKI 1 članak	DISKRIMINATORNO ANALITIČKI 0 članaka
Kratak prikaz, neulaženje u problematiku, informativnost	AFIRMATIVNO INFORMATIVAN 10 članaka	NEUTRALNO INFORMATIVAN 39 članaka	STEREOTIPIZIRANO-INFORMATIVAN 5 članaka	DIRKIMINATORNO INFORMATIVAN 0 članaka

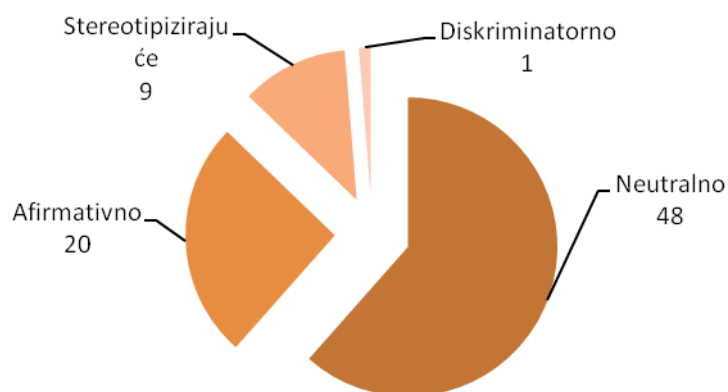
Prikaz baziran primarno na efektu senzacije; senzacionalizam	AFIRMATIVAN SENZACIONALISTIČKI 0 članaka	NEUTRALNO - SENZACIONALISTIČKI 5 članaka	STEREOTIPIZIRANO SENZACIONALISTIČKI 3 članka	DISKRIMINATORNO SENZACIONALISTIČKI 1 članak
---	--	--	--	---

Pet najčešćih tipova članaka:

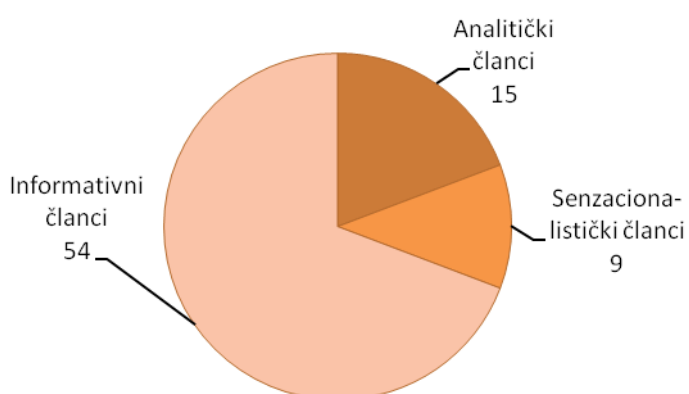
Promatramo li samo dimenziju vrijednosnog određenja spram ciljane skupine dobivamo sljedeći raspored tekstova: većina ih je neutralna (48), zatim slijede tekstovi koji se afirmativno odnose spram ove skupine (20) te na kraju prepoznajemo devet (9) tekstova koji šire stereotipizirajuće stavove spram migranata, tražitelja azila i azilanata i jedan (1) u kojemu prepoznajemo i elemente diskriminatornog govora.

Vrijednosna orijentacija članka

Promatramo li samo stupanj analitičnosti koji je novinar uložio u tekst, odnosno svrhu samoga teksta (da jednostavno informira, da informira i educira te osvijetli problematiku s više aspekata ili pak da izazove pažnju i senzaciju) dobivamo sljedeće rezultate: 15 je analitičkih tekstova koje obilježava više izvora informacija i dublje ulaženje u temu, 54 su informativna članka koje karakterizira prijenos nekog (jednog) izvora i ne ulaženje u problematiku; a kod 9 članaka je naglasak na senzaciji, odnosno postizanju šoka, začudnosti te posljedično, čitanosti. Naravno i kombinacije su ovih tipova u pogledu različitog tipa naslova/podnaslova u odnosu na sam tekst prisutne (više u analizi upitnika u pitanjima 5.-12.)

Svrha novinarskog teksta

ZAKLJUČCI:

1. Kod tekstova o promatranj temi na internetskim portalima prevladavaju neutralno informativni tekstovi, koji najčešće za izvor⁶ imaju priopćenje Ministarstva unutarnjih poslova (MUP-a). Zbog toga je najčešći tip teksta neutralno-informativan – po vrsti kratka vijest ili vijest. Ona s druge strane najčešće ima negativan povod - činjenicu da su osobe (migranti/tražitelji azila/azilanti) htjeli ilegalno ući u RH ili je napustiti.
2. Na drugome su mjestu po čestotnosti na portalima tekstovi koji afirmativno, pozitivno prikazuju migrante, tražitelje azila i azilante i to dvojako:
 - jednostavno prenoseći sadržaj; bilo izvještaj s nekog od događaja u organizaciji aktera civilnoga društva/znanstvene zajednice koji se posredno ili neposredno tiču teme migranata, tražitelja azila i azilanata - tada najčešće posve informativno / plošno (10 članaka), ili pak
 - ulazeći dublje u analizu problematike najčešće dajući osobnu priču azilanta/tražitelja azila, prikazujući okolnosti u zemlji iz koje je bio prisiljen otići, prikazujući birokratski aparat RH s kojim se osoba mora suočiti regulirajući svoj status, dajući stavove nadležnih stručnjaka, institucija ili organizacija te pružajući neke dodatne statistike o ovoj problematici na razini RH ili Europe (10 članaka).
3. Analiza je pokazala da postoji i određen broj članaka (9/78) koji prikazuju promatranu skupinu koristeći stereotipizirane termine, sintagme ili ih stavljaju u stereotipiziran kontekst, dok kod jednoga (1/78) članka stereotipizacija prelazi u diskriminatoran govor, odnosno ima elementa govora mržnje.
4. Kod članaka sa stereotipizirajućim/diskriminatornim sadržajem nekoliko je elemenata važno za istaknuti:
 - Takvi članci na portalima 2013. po broju nisu zanemarivi (10/78 ili 12%), no ipak nisu predominantni
 - Tekstovi stereotipnog/diskriminatornog izričaja ne nalaze se koncentrirani samo na jednom specifičnom portalu - raspoređeni su na nekoliko u nas najčitanijih portala, od kojih svi imaju i svoje tiskano izdanje: Večernji list, Jutarnji list, 24sata, gdje se istovremeno nalaze i tekstovi afirmativnoga sadržaja. Također, ti su tekstovi katkada potpisani punim imenom, a katkada samo inicijalima. Na tim se istim portalima nalaze afirmativni i neutralni tekstovi. Ne nalazimo, dakle, posebno svjetonazorski obilježenu niti jednu kuću/portal kada je posrijedi ova tema, niti postoji poseban obrazac „skrivanja“ iza inicijala kada se takvi tekstovi objavljuju. No, valja istaknuti kako stereotipizirani/diskriminatorni tekstovi nisu nađeni na portalima Index, niti Tportalu, kao niti Dnevno.hr.
 - Stereotipizacija migranata, tražitelja azila i azilanata u člancima nije u korelaciji sa senzacionalističkom prirodom članka. Naime, prisutni su podjednako tekstovi koji su po prirodi informativni, pa čak i analitički, a spram migranata, tražitelja azila i azilanata rabe stereotipizirajući diskurs. Jednako tako, tekstovi koji imaju senzacionalistički efekt su spram ovih skupina i vrijednosno neutralni i stereotipizirajući. Ipak, kombinacija afirmativnog stava spram ovih skupina i senzacionalističkog teksta nije pronađena.
 - Kada su migranti, tražitelji azila i azilanti prikazani stereotipno/diskriminatorno to se uvijek čini kroz „glasove“ drugih, a ne direktno novinarskim opaskom ili izrečenim stavom. Najčešće se citiraju ili parafraziraju: neimenovani stanari naselja u kojem se nalazi prihvatilište za tražitelje azila (Dugave, Kutina), ili neimenovani

⁶ Najčešće nije izravno naveden u tekstu, već se daljnjom analizom može doći do MUP-a kao izvora vijesti.

očevidci događaja, no stereotipizirani jezik se pojavljuje i u tekstovima koji imaju za cilj educirati o politikama Europske unije („kod migracija je važno razdvojiti željene od neželjenih“, EUčionica: useljavanje, redovita rubrika Večernjega lista). Stereotipima obojeni tekstovi vrlo često donose zaključne izjave o tome kako se očekuje znatno povećanje migranata kada jednom uđemo u EU i stavljaju to u kontekst iz kojeg je vidljivo da se tog povećanja javnost treba plašiti.

- Naslov (naslov i nadnaslov) češće stereotipizira promatranu skupinu no što se to čini u samome tekstu. Stereotipizacija se ogleda kako u isticanju negativnih konotacija vezanih uz ove skupine ili pak širenju straha od njihovoga broja („Stanari Dugava u strahu od azilanata: Oni stvaraju nered“, Večernji list ili „Nismo rasisti, ali nije ugodno, ti ljudi tumaraju bez cilja i gledaju naše cure“, Jutarnji list), kao i u nepotrebnom navođenju nacionalnog podrijetla počinitelja nekog kaznenog djela/prekršaja u naslovu („Sirijci pokušali ilegalno preko granice“, Večernji list), dok su često u samome sadržaju tekstovi posve politički korektni u prikazu događaja/teme⁷. Isto tako, katkada je naslov neutralan, a u kombinaciji s nadnaslovom dobiva negativnije i/ili stereotipizirajuće konotacije („Divlja noć: Imigranti demolirali cijelo prihvatilište pa gađali zaštitara“, Večernji.hr).
5. Izravno korištenje stereotipizirajućih izraza i sintagmi je malo zastupljeno (u 2,5% tekstova terminologija je stereotipizirajuća, a u samo 1,2% analiziranih članaka ona je diskriminirajuća), no stavljanje migranata, tražitelj azila i azilanata u stereotipizirani kontekst je postupak koji se primjenjuje češće od korištenja stereotipizirajućih termina, pa je konačni postotak članaka koji stereotipiziraju/diskriminiraju ove skupine ipak 12%.
 6. Termin *azilant* koristi se generički i kada je riječ o osobama koje uistinu imaju odobren azil kao i osobama koje su u statusu tražitelja azila, dok se termin „*ilegalac*“ za tražitelje azila/migrante vrlo često koristi kao standardnojezični termin, iako je još uvijek u rječnicima definiran kao žargonizam, te sve više ulazi u upotrebu u značenju „migrant/tražitelj azila zatečen u ilegalnom prelasku granice“.

⁷ U 11 od 39 članaka koje smo označili kao neutralno–informativne, budući da se u tekstu članka posve politički korektno, neutralno i nepristrano izvještava o događajima u kojima su sudjelovali migranti, tražitelji azila i azilanti, u naslovu se navodi nacionalnost/državljanstvo počinitelja kaznenog djela ili prekršaja, iako to ne daje dodanu vrijednost, odnosno ne doprinosi informativnosti samoga teksta, već može u konačnici djelovati etiketirajuće za pripadnike određenih nacija.